

‘Vrouwelijkheid’ in taal zegt niet zoveel

(1) Geëmancipeerde tijden vragen om geëmancipeerde woorden. Dat is althans de strekking van menig debat over deze kwestie. Zo betoogt Sarah Meuleman in haar stuk ‘Hij is de standaard. Waarom?’ dat de Nederlandse taal is blijven hangen in een tijd waarin vooral mannen geletterd waren. Daarom zou ‘schrijver’ een mannelijk woord zijn, waarnaar we verwijzen met hij. Laten we voortaan ook naar ‘schrijver’ verwijzen met zij, zegt Meuleman, want vrouwen schrijven ook.

(2) Maar waarom verwijst Meuleman dan naar zichzelf als ‘schrijver’ (v), naar vrouwen die haar stuk lezen als ‘lezer’ en ongetwijfeld naar iemand als Emily Dickinson als ‘dichter’ terwijl er toch vrouwelijke equivalenten voor zijn: ‘schrijfster’, ‘lezeres’, ‘dichteres’? Het gebruikelijke antwoord op deze tegenwerping luidt dat een specifiek vrouwelijke aanduiding van vrouwen een aparte en minder waardevolle categorie zou maken. Daarom zeggen we ook ‘directeur’ en geen ‘directrice’. Deze tendens komt uit Amerika, waar men inmiddels ook geen ‘actress’ meer zegt maar ‘female actor’.

(3) Tegen deze redenering valt wel iets in te brengen. Ten eerste is het denkbeeld dat verwijzen naar Emily Dickinson als dichteres een onderschikking aan haar mannelijke collegae impliceert gewoon een misvatting. ‘Dickinson is een groot dichteres’ plaatst haar in de categorie van Rilke en Yeats, niet in de categorie van de hobbyende dames.

Ten tweede getuigt het idee dat het gebruik van specifiek vrouwelijke woorden als ‘schrijfster’ of ‘actrice’ op de een of andere manier discriminerend zou zijn van een typisch Nederlands-Angelsaksisch provincialisme. In Frankrijk en Duitsland pleiten progressieve stemmen juist voor wat in dat eerste land *écriture inclusive* wordt genoemd en in Duitsland *inklusive Schreibweise*.¹⁾ Deze tendens kent fanatieke voorstanders van beide geslachten alsook tegenstanders, eveneens van beiderlei kunne.

(4) Zowel Amerikanen en hun Nederlandse epigonen als Duitsers en Fransen hebben emancipatoire doelen met hun taalvormingen. Blijkbaar werkt emancipatie in het Duits en het Frans heel anders dan in het Engels en het Nederlands. Of misschien maakt het eigenlijk niet uit.

(5) Er zijn aanwijzingen voor dat laatste. Er zijn talen die geen grammaticaal geslacht hebben. Je zou verwachten dat culturen met dergelijke talen ware paradijzen van gelijkwaardigheid zijn. Soms is dat inderdaad het geval. Finland is een zeer geëmancipeerd land en de Finse taal kent helemaal geen woordgeslacht. Maar soms ook niet: het Turks kent evenmin een woordgeslacht, maar de Turkse cultuur is niet bij uitstek emancipatoir. Het ligt derhalve voor de hand dat het gebruik van woordgeslacht weinig met emancipatie te maken heeft. Dat kunnen we trouwens ook concluderen op basis van talen die

85 de meesten van ons beter kennen.
Zo zijn het Franse *personne* en het
Italiaanse *persona* vrouwelijke
woorden,²⁾ ook als ze naar een man
verwijzen. Ook *majesté* en het
90 Nederlandse 'majesteit' zijn
vrouwelijke woorden, al zal niemand
naar Willem-Alexander verwijzen met
zij, hoe jammer dat wellicht vanuit
emancipatoir perspectief ook is.

95 **(6)** Wie meer vrouwelijkheid in de
taal wil, hoeft zich niet in
gendertheoretische³⁾ bochten te
wringen. De waarheid is dat hij of zij
zich alleen maar hoeft te verdiepen in
100 de rijkdom die onze taal al in zich
draagt. 'Waarheid' is trouwens
vrouwelijk.

naar: Sjoerd van Hoorn
uit: NRC Handelsblad, 21 december 2021

*Sjoerd van Hoorn studeerde filosofie aan de Katholieke Universiteit
Nijmegen. Hij schrijft voor diverse tijdschriften en digitale podia.*

noot 1 Zowel *écriture inclusive* als *inklusive Schreibweise* betekent 'inclusieve schrijfwijze'. Bij
een inclusieve schrijfwijze worden in een tekst bij voorkeur genderneutrale
persoonsaanduidingen gehanteerd; als er geen genderneutrale aanduiding mogelijk is,
worden zowel mannelijke als vrouwelijke woorden weergegeven in één algemene
aanduiding (zoals 'leerling*e').

noot 2 Zowel *personne* als *persona* betekent 'persoon'.

noot 3 De gendertheorie maakt een verschil tussen sociaal-culturele en identiteitsaspecten
van sekse (gender), en de lichamelijke en biologische aspecten van sekse (geslacht).

Tekst 3 ‘Vrouwelijkheid’ in taal zegt niet zoveel

Gelet op alinea 2 van tekst 3, zal Sarah Meuleman niet naar zichzelf willen verwijzen met het vrouwelijk equivalent voor ‘schrijver’.

- 2p **25** Om welke twee redenen is deze keuze van Meuleman onterecht, volgens alinea 3?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Blijkbaar werkt emancipatie in het Duits en het Frans heel anders dan in het Engels en het Nederlands.” (regels 62-64)

- 2p **26** Leg dit verschil uit aan de hand van alinea 2 en 3. Betrek in je antwoord zowel het Duits en Frans als het Engels en Nederlands.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

- 1p **27** Welke twee van onderstaande zinnen en zinsgedeelten uit alinea 5 en 6 zijn door de auteur hoogstwaarschijnlijk humoristisch bedoeld? Noteer de nummers van de juiste antwoorden.

1 “Er zijn aanwijzingen voor dat laatste.” (regels 66-67)

2 “Soms is dat inderdaad het geval.” (regels 71-72)

3 “het Turks kent evenmin een woordgeslacht” (regels 76-77)

4 “hoe jammer dat wellicht vanuit emancipatoir perspectief ook is” (regels 93-94)

5 “de rijkdom die onze taal al in zich draagt” (regels 100-101)

6 “‘Waarheid’ is trouwens vrouwelijk.” (regels 101-102)

Alinea 6 is de conclusie van tekst 3.

- 1p **28** Welke uitspraak doet het meest recht aan deze conclusie?

A De moderne voorkeur voor vrouwelijke woorden vanuit gendertheoretische inzichten lijkt inmiddels achterhaald te zijn.

B Onze taal biedt voor de nauwkeurige beschouwer meer dan voldoende ruimte voor individuele creativiteit en vrouwelijkheid.

C Ook zonder het gebruik van geëmancipeerde woorden is er alle mogelijkheid om meer gelijkwaardigheid in de taal te vinden.

D Taal is volgens de laatste wetenschappelijke inzichten een ongeschikt middel om emancipatoire doelen na te streven.

De titel van tekst 3, “Vrouwelijkheid” in taal zegt niet zoveel’, kan worden beschouwd als een standpunt.

- 3p **29** Noem drie argumenten uit tekst 3 die dit standpunt onderbouwen.

tekstfragment 1

(1) Genderneutraal taalgebruik schiet zijn doel voorbij als er alleen mannelijke voornaamwoorden in voorkomen: denk aan 'hij' en 'zijn'. Met zulk taalgebruik bedoelen we zowel vrouwen als mannen, zoals in 'Iedereen poetst zijn tanden'. Maar lezers zien bij zo'n zin op papier niet vanzelfsprekend ook vrouwen voor zich; ook niet wanneer die wel worden bedoeld.

(2) Dat stelt psycholinguïst Theresa Redl van de Radboud Universiteit en het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek in Nijmegen. Redl onderzocht of lezers die een tekst krijgen voorgelegd zoals: 'Wat kost een student? En wat levert hij op?' snappen dat die genderneutraal moet worden opgevat.

(3) Ingrid van Alphen is aan de Universiteit van Amsterdam taalkundige op het gebied van gendervraagstukken. Zij is niet betrokken bij het onderzoek: "Redl is de eerste die de interpretatie van Nederlandse mannelijke voornaamwoorden onderzocht. Zij bewijst dat 'hij' en 'zijn' niet als neutraal, maar bovenal als mannelijk worden opgevat. Dat is een belangrijk wetenschappelijk inzicht."

(4) Redl: "Door mannelijk taalgebruik als vanzelfsprekend te beschouwen, sluit je iedereen uit, behalve mannen." De oplossing, zegt Redl, is waar mogelijk neutrale meervouden te gebruiken. Dus niet: 'ieder heeft recht op zijn eigen mening', maar: 'mensen hebben recht op hun eigen mening'.

naar: Mieke Zijlmans

uit: de Volkskrant, 12 januari 2021

- 2p 30 Leg uit dat een kritische lezer de onderzoeksresultaten uit tekstfragment 1 kan gebruiken om een hoofdgedachte uit tekst 3 te nuanceren. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.